

עניינים נחוצים

ממורנו הגר"י טשזנר שליט"א
דומ"צ קהל עדת חרדים אופקים

בשמים להבדלה

ג) אמנם רק אם יש לו בשמים, מצוה לברך עליהם, אבל אם אין לו אין צריך לחפש אחריהם, כיון שאין הבשמים מעיקרי דיני ההבדלה. ואם נזדמן לו אח"כ בשמים במשך ליל מוצאי שבת יש מצוה עדיין לברך עליהם, כי ברכת הבשמים אינה חייבת להיות ביחד עם ההבדלה, ורק לכתחילה יש לברך אז, שיש בזה הידור לברך גם ברכת הבשמים על הכוס. ומ"מ המדקדקים במצוות מהדרים להכין בשמים להבדלה כדי לקיים המצוה כתקונה.

הדסים ובשמים שפג ריחם

ד) לדעת השו"ע עדיף לברך על הדסים לבשמים של מוצאי שבת אם אפשר, וכ"ה ע"פ הקבלה, אלא שצריך להזהר שלא יהיו יבשים ובלי ריח, שאז אינו יוצא בהם וברכתו היא לבטלה [וכן בכל סוג של בשמים צריך להקפיד בזה שלא יהי' ישנים בלי ריח].

הברכה על הבשמים

ה) הנה יש כמה סוגים של בשמים וברכותיהם שונות, כמו בורא עצי בשמים, בורא עשבי בשמים ובורא מיני בשמים וכדומה. ומנהג בני ספרד לברך בהבדלה על איזה מין שלוקח, את ברכתו הראויה. ולמנהג זה אם אינו יודע ברכתו צריך לברר ד"ז לפני שמתחיל את ההבדלה.

א) תקנו חז"ל לברך במוצאי שבת על בשמים ועל נר. טעם הבשמים הוא מפני שבשבת יש נשמה יתירה, ובמוצאי שבת הולכת מהאדם וזה גורם לו חלישות הנפש, והבשמים מחזקים הנפש, שכל ריח טוב מחזק הנפש. טעם נוסף דבשבת גם הגיהנם שובת, ובמוצאי שבת מתחיל לשרוף, ואשו של גיהנם מסריח והנפש נחלשת מזה ונצרך לתמכו ולסעדו. ואע"ג שטעמים אלו רוחניים מ"מ כל נפש מישראל מרגיש בזה, וסימן מובהק לזה שכל איש מישראל מרגיש עצמו בהשתנות במוצאי שבת, ואע"ג דאיהו לא חזי מזליה חזי (כ"כ הערוך השולחן).

ב) לכן לא מברכים על בשמים במוצאי יו"ט, דביו"ט אין נשמה יתירה (כ"כ התוס' פ"ד דביצה דף ל"ג:). וזה ג"כ הטעם שאם לא הבדיל במוצאי שבת כשמבדיל אח"כ בחול אינו מברך על הבשמים, כי כבר אינו מורגש חסרון הנשמה היתירה. ובמוצאי שבת שחל ביו"ט אף שמבדילים אבל אין מברכים על בשמים, מפני שהגיהנם שובת גם ביו"ט (ואין הנפש נחלשת כיון שלא מסיקים הגיהנם מחדש). ולגבי הטעם הראשון אין מברכים על בשמים בליל יו"ט כשחל במוצ"ש, לפי שאוכלים ביו"ט מאכלים טובים המיישבים דעתו כמו בשמים (מ"ב סימן תצ"א סק"ג).

לאכילה אין לברך על ריחם (מכיון שאינם עומדים להריח בהם אלא עומדים לצורך אכילה) אלא אם כן נטלם בידו לשם ריח (סימן רט"ז ס"ב ובה"ל שם). אך מבואר בשו"ע הגר"ז (סדר ברכות הנהנים פי"א ס"ג) שאף אם נטלם מלכתחילה לאכילה, אך נמלך וקירב הפרי אל חוטמו כדי להריח בו, מברך. אבל לדעת החזון איש רק אם ייחדם לריח ולא לאכילה מברך על ריחם (חזו"א סימן ל"ה סק"א). וסברתו שמה שמחזיקו להריח אינו מפקיע את היעוד הכללי שעומד לאכילה ואין לו שם בושם. וכתב עוד שאם ייחדם לריח עד שיצטרך לאכלם נחשב לייחוד לריח ומברך.

ט) ונטיית פוסקי זמנינו כדעת המ"ב שדי בנטלם לריח, כן הורו אחד מגדולי הדור והגרשז"א ועוד, וגם החזו"א שם כתב שדעת הרא"ש שאם מגביה לריח מברך, וכן משמעות לשון הרא"ה (ברכות מ"ג ע"ב ד"ה א"ר זוטרא) שכל שמתכוון לריח מברך. אבל האור לציון (פי"ד סימן ל"ו בסוף הביאור) כתב לחוש לדעת החזו"א, וכן כתב בתשובות רב פעלים (או"ח סימן ל"ה) שהמנהג בעירו שלא להריח בפירות המובאים לאכילה. וכן ה'שונה הלכות' חשב לדעת החזו"א [שהביא שתי דעות בזה], ומסתבר טעמו של החזו"א. והחושש לדעת החזו"א ימנע מלהריח בפרי או תבלין העומד לאכילה אא"כ הוא מונח על השולחן או שנוטלו לאכילה ובא לו הריח ממילא, שבמקרים הללו גם החזו"א וגם המ"ב מודים שיכול להריח ואין עליהם דין ברכה (וכיון שאין לברך עליהם אין לקחתם להבדלה). ולפי החזו"א יש להימנע בהבדלה של מוצ"ש מלקחת קינמון, ציפורן, מנטה, נענה וכדומה, דברים המיועדים לאכילה, אלא אם כן יעדם להריח לכל הפחות עד שיצטרך לאכלם, עכת"ד ספר וזאת הברכה.

אולם מנהג בני אשכנז לברך על הבשמים בהבדלה תמיד ברכת "בורא מיני בשמים", אף שבחול צריך לברך על כל מין כברכתו. והטעם לזה כדי שהמון העם לא יבואו לטעות, שאין הכל בקיאים בכל ברכה המיוחדת אבל בברכה זו יוצא בדיעבד על הכל. ואין לשנות את המנהג. אבל לכתחילה יותר טוב לצאת ידי כל הדעות ולקחת לבשמים דבר שברכתו הוא בורא מיני בשמים. והרבה נוהגים משום זה לברך על צפורן, שברכתו לדעת הרבה פוסקים הוא בורא מיני בשמים. וכן הקנמון המצוי אצלנו כיום, דעת הפוסקים לברך עליו תמיד בורא מיני בשמים.

הבשמים הפסולים להבדלה

ו) אין מברכים אלא על בשמים העשויים כדי להריח בהם, אבל בשמים העשויים כדי להעביר ריח רע, כגון בשמים שהעמידו אצל בית הכסא (מבחוץ במקום ששייך לברך) כדי שיעביר הסרחון, או שהעמידו למעלה ממתנו של מת וכיוצא בהם, וכן בשמים העשויים להעביר הזיעה, אין מברכים עליהם, כי כל אלו אינם עשויים בשביל ריחם הטוב אלא להעביר הריח הרע.

ריח שאין לו עיקר

ז) וכן אין לברך על ריח שאין לו עיקר, כגון קופסה שבד"כ מכילה בשמים, אלא שכעת אין בה בשמים אבל קלטה הקופסה ריח של הבשמים. וכן הפשתן שעוטפים בו האתרוג שקלט ריח האתרוג, וכל כיוצא בזה, אין לברך על ריח כזה אף שנהנה מהריח שנשאר שם, כי אין זה ריח הבשמים עצמם.

פירות ותבלינים העומדים לאכילה

ח) כתב בספר וזאת הברכה (פרק י"ט אות ג): פירות או תבלינים העומדים